

УДК 378.34+811:001.9

**ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
В ІНШОМОВНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО РІВНЯ
ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

Олександренко Катерина, докторка психологічних наук, професорка, завідувачка кафедри іноземних мов, Хмельницький національний університет

ORCID: [0000-0001-9735-3715](https://orcid.org/0000-0001-9735-3715)

E-mail: oleksandrenkok@gmail.com

Росквас Ігор, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов, Хмельницький національний університет

ORCID: [0000-0002-8211-1841](https://orcid.org/0000-0002-8211-1841)

E-mail: ihor219115@gmail.com

У статті досліджується роль, яку відіграють інформаційно-телекомунікаційні технології у процесі іноземної підготовки здобувачів другого рівня вищої освіти. Визначено термін «інформаційно-телекомунікаційні технології». Розглядаються основні напрямки інформатизації іноземної підготовки здобувачів другого рівня вищої освіти. Визначено основне завдання навчання іноземних мов та розкрито роль інформаційно-телекомунікаційних технологій у його вирішенні. в умовах дистанційного навчання.

Ключові слова: інформаційно-телекомунікаційні технології; іноземна підготовка; здобувачів другого рівня вищої освіти; іноземні мови; навчальний процес; інформатизація; дистанційне навчання.

**INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES
IN THE FOREIGN LANGUAGE TRAINING OF SECOND-LEVEL HIGHER
EDUCATION STUDENTS IN DISTANCE LEARNING**

Oleksandrenko Kateryna, Doctor of Psychological Sciences, Full Professor, Head of the Department of Foreign Languages, Khmelnytskyi National University

ORCID: [0000-0001-9735-3715](https://orcid.org/0000-0001-9735-3715)

E-mail: oleksandrenkok@gmail.com

Roskvas Ihor, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Foreign Languages, Khmelnytskyi National University

ORCID: [0000-0002-8211-1841](https://orcid.org/0000-0002-8211-1841)

E-mail: ihor219115@gmail.com

The role that information and telecommunication technologies play in the process of foreign language training of students of the second level of higher education is investigated. First of all, the term «information and telecommunication technologies» is defined. Then the main directions of informatisation of foreign language training of second-level higher education students are studied. The main task of teaching them foreign languages is defined and the role of information and telecommunication technologies in its solution is revealed. Possible negative consequences of integrating such technologies into the educational process are demonstrated. The article describes

the actions of its participants that can contribute to maximising the positive aspects of the introduction of information and telecommunication technologies in the process of foreign language training and minimising its negative consequences.

The potential of distance learning in the process of foreign language training of students of non-linguistic higher education institutions is revealed. For this purpose, the situation in modern society, in particular in the system of higher education, is analysed. On this basis, the necessity of modernising their foreign language training is proved. The most adequate definition of the term «distance learning» is highlighted. The most characteristic features of this form of education are demonstrated. Distance educational technologies used in the foreign language training of students of the second level of higher education in non-linguistic higher educational institutions are considered. The main problems in the application of distance learning technologies in higher education are characterised. The most effective ways of their solution are suggested.

Keywords: *information and telecommunication technologies; foreign language training; second-level higher education students; foreign languages; educational process; informatisation; distance learning.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Актуальність теми статті визначається наявністю двох потужних чинників, що визначають вектор розвитку системи вищої освіти в Україні протягом останніх тридцяти останніх років. Перша тенденція – зміцнення міжнародних контактів. За таких умов важливість формування іншомовних компетенцій здобувачів другого рівня вищої освіти суттєво зростає. Друга тенденція – інформатизація усіх сфер життя сучасного суспільства. При цьому інформаційні та телекомунікаційні технології знайшли найширше застосування у сучасній вищій школі. За таких умов суттєво загострюється питання реалізації можливостей інформаційних і телекомунікаційних технологій під час навчання іноземних мов здобувачами другого рівня вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми застосування інформаційно-комунікаційних технологій є предметом активних досліджень представниками різних галузей наукового знання. Так, зокрема, І.Артеменко, В.Балахтар, Г.Васянович, А.Клішевич, А.Литвин, Т.Лях, Р.Павлюк, О.Рацул, Л.Руденко, І.Сидорук, В.Топольський, О.Човган та ін. ґрунтовно досліджують специфіку застосування таких технологій в інтересах якісної професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій. У свою чергу В.Березан, Л.Данильчук, Л.Дітковська, Р.Новгородський, Т.Семигіна, В.Степаненко та ін. зосереджують свої зусилля на проблемі формування готовності до використання цих технологій у практичній діяльності.

Мета статті – визначити роль інформаційних і телекомунікаційних технологій в процесі іншомовної підготовки здобувачів другого рівня вищої освіти.

Досягненню поставленої мети сприятиме вирішення таких завдань:

вивести визначення терміна «інформаційні та телекомунікаційні технології», що враховує специфіку сучасної стадії процесу модернізації викладання іноземних мов здобувачам другого рівня вищої освіти;

розглянути основні напрямки інформатизації іншомовної підготовки;

визначити головне завдання навчання іноземним мовам здобувачів другого рівня вищої освіти;

відповісти на запитання, яку роль у розв'язанні цього завдання виконують інформаційні та телекомунікаційні технології;

продемонструвати можливі негативні наслідки інтеграції таких технологій у навчально-виховний процес;

розповісти про дії учасників освітнього процесу, які можуть сприяти максимальній реалізації позитивних сторін упровадження інформаційних і телекомунікаційних технологій в процес іншомовної підготовки та мінімізації її негативних наслідків.

Під час дослідження застосовувалися такі методи, як вивчення спеціальної літератури та аналіз власного педагогічного досвіду. Наукова новизна статті полягає у демонстрації основних напрямів інформатизації іншомовної підготовки здобувачів другого рівня вищої освіти на сучасному етапі. Теоретична значущість полягає у визначенні головного завдання навчання іноземних мов здобувачів другого рівня вищої освіти і того, яку роль у його вирішенні відіграють сучасні інформаційні та телекомунікаційні технології. Практична значущість полягає у дослідженні тих дій учасників освітнього процесу, що можуть сприяти максимальній реалізації позитивних аспектів впровадження інформаційних і телекомунікаційних технологій в процес іншомовної підготовки та мінімізації її негативних наслідків.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Інформаційні та телекомунікаційні технології являють собою різноманітні методи, способи та алгоритми збирання, зберігання, обробки, подання та передачі необхідної для успішного здійснення іншомовного освітнього процесу інформації. Їхнє широке використання у межах аудиторної та позааудиторної роботи дозволяє: повною мірою використовувати можливості особистісно орієнтованого підходу; оптимально організувати самостійну роботу здобувачів; розширити спектр засобів візуалізації навчання; підвищити оперативність поточного контролю; полегшити доступ до необхідних навчально-методичних матеріалів.

Сьогодні можна констатувати про такі напрямки впровадження інформаційних і телекомунікаційних технологій в процес навчання іноземних мов здобувачів другого рівня вищої освіти: добір прийомів, форм і методів освоєння предметної області, що цікавить, які враховують можливості інформаційних і телекомунікаційних технологій; організація системи підвищення кваліфікації та перепідготовки педагогічних кадрів у сфері інформатизації іншомовної підготовки здобувачів другого рівня вищої освіти; розробка і реалізація комплексу заходів, пов'язаних із ефективним забезпеченням інформаційної безпеки майбутніх професіоналів в процесі аудиторної та позааудиторної роботи; створення методичних матеріалів для професорсько-викладацького складу; розробка та впровадження інформаційних технологій.

На сучасному етапі розвитку системи вищої освіти в Україні основним завданням навчання здобувачів другого рівня вищої освіти іноземної мови є формування у них системи комунікативних компетенцій, необхідних для ефективного використання засобів мови, що вивчається, під час здійснення професійної та інших видів діяльності. Неостання роль в процесі її вирішення належить засобам інформаційних і телекомунікаційних технологій. Вони дозволяють досягти високої інформативної ємності матеріалу. Тим самим підвищується мотивація здобувачів і, отже, стимулюється їхня пізнавальна діяльність. При цьому найсуттєвішими негативними наслідками широкого застосування засобів інформаційних і телекомунікаційних технологій під час опанування іноземних мов здобувачами другого рівня вищої освіти можуть стати: відставання рівня компетентності викладачів у сфері інформаційних і телекомунікаційних технологій від темпів розвитку цифрових освітніх технологій; психофізіологічне перенапруження у суб'єктів освітніх відносин, що перетворюються на постійних користувачів ноутбуків, ПК і смартфонів.

Одним зі шляхів мінімізації такого роду наслідків є розширення спектра засобів

інформаційних і телекомунікаційних технологій, що використовуються в освітньому процесі. Застосування різноманітних цифрових освітніх технологій дозволить, по-перше, знизити стомлюваність його учасників, і, по-друге, моделювати під час навчання реальні ситуації, пов'язані з майбутньою професійною діяльністю здобувачів. Це ж дозволить створити педагогічні умови, що дозволять здобувачам вільно використовувати мову, що вивчається, подібно до рідної.

Для успішного застосування інформаційних і телекомунікаційних технологій під час іншомовної підготовки здобувачів другого рівня вищої освіти викладачам необхідно постійно вдосконалювати власну інформаційну компетентність. Зміст програм її розвитку має бути спрямовано на формування низки специфічних знань і вмінь (табл. 1).

Таблиця 1.

Знання та вміння, необхідні для формування у викладачів, які здійснюють педагогічну діяльність з іноземної мови з широким використанням інформаційних і телекомунікаційних технологій

Знання	Вміння
Правила ефективного мережевого пошуку; критеріїв оцінювання достовірності інформації, призначеної для навчальних цілей; основних видів авторських навчальних інтернет-ресурсів; форм і методів поточного та проміжного контролю зі використанням засобів інформаційних телекомунікаційних технологій; основ організації мережевої взаємодії між учасниками освітнього процесу	Організації процесу навчання, виховання та продуктивної взаємодії між здобувачами з широким використанням засобів інформаційних телекомунікаційних технологій; і модерації освітнього процесу та його координації

Викладачам, адміністрації та співробітникам методичних служб ЗВО слід пам'ятати, що в освітньому середовищі, яке передбачає широке застосування засобів інформаційних і телекомунікаційних технологій, суттєво змінюється роль педагогічного працівника. У сучасних умовах останній виконує переважно консультативно-творчі функції. Отже, під час підвищення кваліфікації або перепідготовки педагогічний працівник має повною мірою опанувати подібну роль.

У системі компетенцій, необхідних сучасному фахівцеві, конкурентоспроможному в нових умовах, зберігають значущість професійні знання, уміння та навички. Але при цьому фіксується неухильне зростання ролі надпрофесійних компетенцій [1; 3; 6]. Серед них, своєю чергою, не останню роль відіграють висока соціальна мобільність, навички комунікації та вміння орієнтуватися в інформаційних потоках, що видаються на сьогодні майже безмежними. Підвищення ефективності процесу розвитку відповідних умінь і навичок передбачає модернізацію іншомовної підготовки в просторі немовних ЗВО.

Під час проведення такого роду змін необхідно враховувати можливості, що надаються дистанційними формами навчання. На сьогоднішній день термін «дистанційне навчання» (англ. – distance education) не видається остаточно сформульованим. У літературі можна зустріти такі його варіанти: «електронне навчання»; «дистанційна освіта» (англ. – distant education) [2; 4; 5].

На основі аналізу досвіду, накопиченого на сьогоднішній день педагогами-дослідниками і практиками, її з певною часткою впевненості можна трактувати як форму здобуття освіти, зокрема іншомовної, за якої суб'єкти відповідного процесу взаємодіють на відстані із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій [3; 6 та ін.]. При

цьому велика увага приділяється самостійній роботі здобувачів відповідно до наявних освітніх програм. Її важливими складовими стають: вивчення здобувачами записів вебінарів; консультації з викладачами в онлайн-чатах; надсилання результатів навчальної діяльності для їхньої перевірки, що здійснюється за допомогою сучасних засобів комунікації.

До найхарактерніших рис дистанційного навчання входять: модульність; розділеність учасників освітніх відносин відстанню; переважання самоконтролю учнів над контролем з боку викладача; широке застосування сучасних спеціалізованих засобів освоєння навчальних програм з іноземної мови; віртуальна кооперативність освітнього процесу.

Таким чином, основна відмінність дистанційного навчання від традиційного полягає в тому, що перше створює нове освітнє інформаційне середовище. Діючи в такому середовищі, студент, який опановує немовну спеціальність, точніше розуміє, які саме знання, уміння та навички, що належать до предметної області «Іноземні мови», необхідні йому. Останнє видається можливим завдяки отриманню здобувачами можливості самим здобувати необхідні знання, користуючись при цьому різними інформаційними ресурсами.

Сучасна стадія розробки відповідної проблематики дозволяє виокремити низку технологій дистанційного навчання (табл. 2.).

Таблиця 2.

Технології дистанційного навчання, застосовні під час викладання іноземної мови здобувачам

Найменування	Характеристика
Кейс-технології	При використанні подібних освітніх технологій навчальні матеріали можуть надаватися здобувачам на мережевих, мультимедійних або друкованих носіях. Ефективне застосування кейс-технологій передбачає поєднання з очними формами занять, такими як оглядові лекції, тренінги або консультації
Мережеві технології	Пов'язані з широким застосуванням комп'ютерних навчальних програм та електронних підручників, що розміщуються у більшості випадків на інтернет-серверах. За допомогою мережі Інтернет також здійснюється комунікація між суб'єктами освітніх відносин, реалізуються поточні та проміжні форми контролю. Ці технології надають широкі можливості для проведення навчальних занять з іноземної мови у режимі реального часу
Телевізійно-супутникові технології	Загалом схожі із мережевими. Принципова різниця між ними полягає у тому, що у цьому випадку взаємодія між учасниками освітніх відносин здійснюється супутниковими каналами зв'язку

Особливості розвитку сучасної системи вищої освіти призводять до того, що останнім часом найширшого поширення набула змішана модель навчання здобувачів немовних ЗВО іноземної мови. Ця, остання, поєднує характеристики, притаманні як очній, так і дистанційній моделям. Організація освітнього процесу у межах дистанційної та змішаної моделей навчання пов'язана із проявами інтерактивності на трьох рівнях: між викладачем і здобувачами; між здобувачами і засобами навчання.

Більшість труднощів, що виникають під час викладання здобувачам немовних

спеціальностей іноземної мови в умовах дистанційного навчання, пов'язані з принципово іншим, ніж за традиційних форм взаємодії, характером комунікацій (табл. 3.).

На сучасній стадії розвитку системи вищої освіти ця проблема піддається розв'язанню. Наприклад, замість виконання вправ на правильне використання конструкцій прямого та непрямого мовлення здобувачам можна запропонувати завдання, що змушують зосередитися на взаємодії у реальному часі. До таких належать: опитування; діалоги; рольові ігри; інтерв'ю; дискусії.

Таблиця 3.

Характер комунікацій заочної та дистанційної форм навчання

Форма навчання	Характер комунікацій
Очна	Синхронний
Дистанційна	Асинхронний

Наступною значущою проблемою, з якою керівництво, методичні служби та викладачі ЗВО стикаються під час організації дистанційного навчання, є вибір конкретних методів поточного та проміжного контролю. Актуальність зазначеної проблеми зумовлена тим, що під час дистанційної взаємодії між учасниками освітнього процесу вони перебувають по різні боки екрана. Звісно, викладач може, наприклад, здійснювати запис відповідей здобувачів на відео з метою подальшого їхнього аналізу. Однак це не виключає наявності у здобувачів підказок, розміщених у тих місцях, які не можна побачити за допомогою веб-камери. Вони також можуть використовувати інший пристрій і шукати підказки за його допомогою. У цьому разі необхідно ширше інформувати здобувачів про те, наскільки ефективно проходить процес навчання, які є помилки та недоліки, на що слід звернути увагу. Встановлення подібного зворотного зв'язку може допомогти здобувачам подолати відчуття ізольованості та пов'язане з ним прагнення до нечесних дій під час навчального процесу. Крім того, як і для розв'язання попередньої проблеми, не зайвим буде розширення використання завдань, пов'язаних з обговореннями, діалогами, дискусіями та іншими формами взаємодії у реальному часі, здійснюваного на мові, що вивчається. Контроль сформованості вмінь і навичок письмового мовлення в умовах дистанційного навчання може здійснюватися за допомогою виконання завдань на час.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Таким чином, сьогодні перебіг розвитку методології та інструментальної бази навчання здобувачів другого рівня вищої освіти іноземних мов здебільшого визначається двома тенденціями. По-перше, відбувається суттєва інтенсифікація міжнародних контактів. За таких умов важливість формування іншомовних компетенцій суттєво зростає. По-друге, спостерігається інформатизація усіх сфер життя сучасного суспільства. При цьому інформаційні та телекомунікаційні технології, природно, знайшли найширше застосування у сучасній вищій школі. За таких умов суттєво загострюється питання реалізації можливостей інформаційних і телекомунікаційних технологій під час навчання іноземних мов здобувачами другого рівня вищої освіти.

Нині можна стверджувати про такі напрямки інформатизації іншомовної підготовки здобувачів другого рівня вищої освіти: добір прийомів, форм і методів навчання іноземних мов, що враховують можливості інформаційних і телекомунікаційних технологій; організація системи підвищення кваліфікації і перепідготовки педагогічних кадрів у сфері інформатизації іншомовної підготовки здобувачів; розробка і реалізація

комплексу заходів, пов'язаних із ефективним забезпеченням інформаційного захисту та захисту прав людини в умовах сучасної системи вищої школи.

На сучасному етапі розвитку системи вищої освіти в Україні основним завданням навчання здобувачів другого рівня вищої освіти іноземної мови є формування у них системи комунікативних компетенцій, необхідних для ефективного використання засобів мови, що вивчається, під час здійснення професійної та інших видів діяльності. Не останню роль в процесі її вирішення відіграють засоби інформаційних і телекомунікаційних технологій, які дозволяють досягти високої інформативної місткості матеріалу. Мінімізації негативних наслідків сприятиме розширення спектра засобів інформаційних і телекомунікаційних технологій, що використовуються в освітньому процесі. Крім того, викладачам необхідно постійно вдосконалювати власну інформаційну компетентність.

При збереженні у системі компетенцій, необхідних фахівцеві, конкурентоспроможному в умовах сучасного соціуму, важливості професійних знань, вмінь і навичок має місце неухильне зростання ролі надпрофесійних компетенцій. Серед них не останню роль відіграють висока соціальна мобільність, навички комунікації та вміння орієнтуватися в інформаційних потоках, що видаються на сьогодні майже безмежними. Підвищення ефективності процесу їхнього формування передбачає модернізацію мовної підготовки у просторі немовного ЗВО. Під час проведення такого роду модернізацій необхідно враховувати можливості, що надаються дистанційними формами навчання.

До найхарактерніших рис дистанційного навчання належать: модульність; розділеність учасників освітніх відносин відстанню; переважання самоконтролю учнів над контролем з боку викладача; широке застосування сучасних спеціалізованих засобів освоєння навчальних програм з іноземної мови; віртуальна кооперативність освітнього процесу.

Сучасна стадія розробки відповідної проблематики дозволяє виокремити низку перспективних технологій дистанційного навчання: кейс-технології, мережеві технології, телевізійно-супутникові технології. Сьогодні біля витоків більшості труднощів, пов'язаних із викладанням здобувачам немовних спеціальностей іноземної мови в умовах дистанційного навчання, є принципово інший, ніж за традиційних форм взаємодії, характер комунікацій. Ця проблема піддається розв'язанню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Anderson, T. (2003). Modes of interaction in distance education: Recent developments and research questions. *Handbook of Distance Education*.
2. Keegan, D. (1993). A typology of distance teaching systems. In K.M. Harry, M. John, & D. Keegan (Eds.), *Distance Education: New Perspectives*, (pp. 62-76) London: Routledge.
3. Harrison, R., Hutt, I., Thomas-Varcoe, C., Motteram, G., Else, K., Rawlings, B., & Gemmell, I. (2017). A cross-sectional study to describe academics' confidence, attitudes, and experience of online distance learning in higher education. *Journal of Educators Online*, 14(2), Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1150576.pdf>.
4. Tomei LA. The impact of online teaching on faculty load: Computing the ideal class size for online courses. *Journal of Technology and Teacher Education*. 2006; 14(3):531-41.
5. Tomei LA, Nelson D. The impact of online teaching on faculty load revisited: Computing the ideal class size for traditional, online, and hybrid courses. *International Journal of Online Pedagogy and Course Design (IJOPCD)*, IGI Global. 2019; 9(3):1-12. doi:10.4018/IJOPCD.2019070101.
6. Wisher, R.A. & Priest, A.N. (1998). Cost effectiveness of audio teletraining for the US Army National Guard. *The American Journal of Distance Education*, 12(1):3-851.